

บทที่ 2

สิ่งซึ่งได้แก่สภาพบุคคล

กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่เกิดมานั้น มีความแตกต่างกันในผลแห่งกฎหมาย มีดังต่อไปนี้ คือ

1. สัญชาติ
2. ชื่อ
3. ภูมิลำเนา
4. สถานะ

ส่วนที่ 1

สัญชาติ

การได้มาซึ่งสัญชาติ อาจได้มาโดยกำเนิด หรือได้มาหลังกำเนิด การได้มาโดยกำเนิด มี 2 ทาง คือ

1. หลักดินแดน ถือว่า บุคคลเกิดในอาณาเขตประเทศใด ย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น โดยไม่คำนึงว่าบิดามารดาของบุคคลนั้นจะมีสัญชาติใด
2. หลักสืบสายโลหิต ถือว่า บุคคลเกิดจากบิดามารดาที่มีสัญชาติของประเทศใด ย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น โดยไม่คำนึงถึงหลักดินแดน

ตาม พ.ร.บ.สัญชาติ มาตรา 7 บัญญัติว่า บุคคลดังต่อไปนี้ ย่อมได้สัญชาติไทย โดยการเกิด

1. ผู้เกิดโดยบิดามารดาเป็นคู่มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย

2. ผู้เกิดนอกราชอาณาจักรไทย โดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือบิดาไม่มีสัญชาติ

3. ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย*

ตามมาตรา 7 (1), (2) เป็นไปตามหลักสายโลหิต มาตรา 7 (3) เป็นไปตามหลักดินแดน

มาตรา 8 บัญญัติว่า "ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย โดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างก่าว ย่อมไม่ไ้สัญชาติไทย ถ้าขณะที่เกิด บิดาหรือมารดาเป็น

1. หัวหน้าผู้แทนทางทูต หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางทูต
2. หัวหน้าผู้แทนทางกงสุล หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางกงสุล
3. พนักงาน หรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ
4. คนในครอบครัว ซึ่ง เป็นญาติอยู่ในความอุปการะ หรือคนใช้ ซึ่ง

เดินทางมาจากต่างประเทศ มาอยู่กับบุคคลใน 1, 2, หรือ 3

บิดา หมายถึง บิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย

ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย หมายถึง

ก. มารดามีใจจดทะเบียนสมรส

ข. หากมีการจดทะเบียนสมรส เกิดเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชาย หรือภายใน 310 วัน นับแต่การสมรสสิ้นสุดลง ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี หรือเคยเป็นสามีแล้วแต่กรณี ในกรณีเช่นนี้ หากชายนั้นยื่นฟ้องมารดา และบุตร และพิสูจน์ได้ว่า ทมิใช้บิดาของ เกิด เมื่อศาลพิพากษาแล้ว ทามคำพิสูจน์ เกิดนั้นก็มิใช่บุตรของชาย

ค. ไม่ปรากฏว่า มีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย

บิคา ไม่มีสัญชาติ คือ ไม่มีสัญชาติของประเทศใดเลย

ราชอาณาจักร หมายถึง

ก. คินแดน ตลอดจนแม่น้ำลำคลองที่เป็นอาณาเขตของประเทศ
 ข. ทะเล อันเป็นอ่าวไทย ตาม พ.ร.บ. กำหนดเขตจังหวัดใน
 อ่าวไทยตอนใน พ.ศ. 2502

ค. ชายทะเลจากฝั่งที่เป็นคินแดนประเทศไทย ระยะ 12 ไมล์
 ง. พื้นอากาศเหนือ ก. ข. ค.

ส่วนที่ 2

ชื่อ

ตาม พ.ร.บ. ชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 5 บัญญัติว่า "ผู้มีสัญชาติไทย ต้องมีชื่อตัว และชื่อสกุล และจะมีชื่อรองก็ได้"

มาตรา 4 "ชื่อตัว หมายความว่า ชื่อประจำบุคคล
 ชื่อรอง หมายความว่า ชื่อประกอบถัดจากชื่อตัว
 ชื่อสกุล หมายความว่า ชื่อประจำวงศ์สกุล

1. ชื่อตัว คือ ชื่อประจำบุคคล ที่จำแนกบุคคลในครอบครัวว่าเป็นผู้ใด

ชื่อนามเกี่ยวข้องกับชื่อตัวและชื่อรอง

มาตรา 6 "ชื่อตัว หรือชื่อรอง ต้องไม่พ้อง หรือมุ่งหมายให้คล้ายกับ
 พระปรมาภิไธย พระนามของพระราชินี หรือราชทินนาม และต้องไม่มีคำ หรือความหมาย
 หยาบคาย"

แต่ผู้ที่เคยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ กฎหมายยอมให้ใช้ราชทินนามตาม
บรรดาศักดิ์ เป็นชื่อตัว หรือชื่อรองก็ได้

2. ชื่อรอง บุคคลจะมีชื่อรองหรือไม่ก็ได้ (มาตรา 5 ตอนท้าย)
ชื่อรองนี้ จะอยู่ระหว่างชื่อตัว และชื่อสกุล และอยู่ในบังคับของมาตรา 6 และมาตรา 7
ข้างตน

3. ชื่อสกุล คือ ชื่อประจำวงศ์สกุล มาตรา 8 บัญญัติว่า "ชื่อสกุลต้อง
1. ไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับพระปรมาภิไธย หรือพระนาม
ของพระราชาธิบดี
2. ไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับราชทินนาม เว้นแต่ราชทินนาม
ของคน ของผู้บุพการี หรือของผู้สืบสันดาน
3. ไม่ซ้ำกับชื่อสกุล ที่ได้รับพระราชทาน จากพระมหากษัตริย์ หรือ
ชื่อสกุลที่โจทก์ทะเบียนไว้แล้ว
4. ไม่มีคำหรือความหมายหมิ่นอาย
5. มีพยัญชนะไม่เกินกว่า 10 พยัญชนะ เว้นแต่กรณีใช้ราชทินนาม
เป็นชื่อสกุล"

การตั้งชื่อสกุล ต้องขอจดทะเบียนที่ท้องที่ที่ตนมีทะเบียนราษฎรอยู่
(ทะเบียนบ้าน) และเมื่อนายทะเบียนท้องที่พิจารณาว่า ไม่ขัดกับ พ.ร.บ.นี้ ก็จะขออนุมัติ
ไปยังนายทะเบียนกลาง นายทะเบียนกลางอนุมัติแล้ว ก็จะออกหนังสือสำคัญให้ แต่ถ้า
ไม่ยอมรับจดทะเบียนให้ ผู้ขอจดทะเบียนอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีได้ภายใน 30 วัน คำวินิจฉัย
ของรัฐมนตรี เป็นที่สุด

4. ชื่ออื่น ๆ

ก. ชื่อฉายา เป็นชื่อที่บุคคลอื่น ตั้งขึ้นตามคุณสมบัติของผู้ถูกเรียก เช่น ไอศกานยาว

ข. ชื่อแฝง เช่น นามปากกา ซึ่งเป็นชื่อที่เจ้าของตั้งขึ้นเอง เพื่อใช้ในกิจการใด ๆ เช่น อิศวพาหุ อมราวาทิ ยาขอบ

ค. บรรดาศักดิ์ คือ ราชนิพนธ์ที่กษัตริย์พระราชทาน เช่น ขุน หลวง พระ พระยา เจ้าพระยา

ชื่อบุคคลจะโอนถ่ายกัมมิได้ และจะไต่มาหรือสูญไปโดยอายุความไม่ได้ เนื่องจากชื่อเป็นของประจำตัวบุคคล ในการจำแนกว่า เป็นผู้ใดในวงศ์สกุลใดทั้งกล่าวแล้ว

การเปลี่ยนชื่อบุคคล

ก. การเปลี่ยนชื่อบุคคลโดยตรง หากผู้ใดมีความประสงค์จะเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อรอง หรือชื่อสกุล ของตนใหม่ ก็ให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียนท้องที่ โดยอยู่ในบังคับ เช่น เกี่ยวกับการตั้งชื่อตัว ชื่อสกุล

ข. การเปลี่ยนชื่อบุคคล โดยผลของกฎหมาย การเปลี่ยนชื่อบุคคล หรือชื่อรอง ไม่มีปัญหาทางกฎหมายมากนัก ในการ เปลี่ยนชื่อสกุล มีความสำคัญมาก นอกจากการ เปลี่ยนชื่อสกุลโดยตรงแล้ว บุคคลธรรมดาชอบเปลี่ยนชื่อสกุลโดยผลของกฎหมายได้ คือ

1. การเปลี่ยนไปใช้ชื่อสกุลร่วมกับผู้อื่น โดยได้รับอนุญาต (พ.ร.บ.ชื่อบุคคล มาตรา 11) เมื่อเจ้าของชื่อสกุลอนุญาต โดยมีหลักฐานทางทะเบียนแล้ว บุคคลยินยอมใช้ชื่อสกุลร่วมกับ เจ้าของชื่อสกุลนั้นได้

2. หญิงมีสามี เมื่อสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี (พ.ร.บ.ชื่อบุคคล มาตรา 12) มาตรานี้เป็นข้อกำหนดที่คงปฏิบัติ ไม่ใช่

สิทธิที่จะเลือกปฏิบัติตามความต้องการ ทั้งนี้ เมื่อหญิงทำการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว จึงต้องใช้ชื่อสกุลของสามี จะเลือกใช้ชื่อสกุลเดิมของตนต่อไปไม่ได้

3. หญิงหม้าย โดยการหย่า ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน (พ.ร.บ.ชื่อบุคคล มาตรา 13) มาตรานี้ กำหนดเฉพาะหญิงหม้าย โดยการหย่าที่คงกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน ทั้งนี้ หากกรณีเป็นหญิงหม้าย เนื่องจากสามีตาย จึงใช้ชื่อสกุลของสามีต่อไปได้

4. กรณีที่ไม่ปรากฏชื่อสกุลของเด็กในสถานพยาบาล สถานสงเคราะห์ สถานอุปการะเลี้ยงดู อาจให้ใช้ชื่อตามที่ผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือเจ้าของสถานที่เหล่านั้น ตั้งให้ (พ.ร.บ.ชื่อบุคคล มาตรา 15) ผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือเจ้าของสถานที่ จึงต้องตั้งชื่อสกุลใหม่ ให้เด็กตามหลักในการตั้งชื่อสกุลที่โคกลาวมาแล้ว

5. การรับบุตรบุญธรรม ตามมาตรา 1598/28 บัญญัติไว้ว่า "บุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น..." และมาตรา 1561 วรรคแรก บัญญัติว่า "บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา" จากความในสองมาตรานี้ บุตรบุญธรรมจึงมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมได้ แต่ถ้ามมีการเลิกรับบุตรบุญธรรม บุตรบุญธรรมก็กลับคืนฐานะเดิมในครอบครัว

การคุ้มครองชื่อบุคคล

ป.พ.พ. มาตรา 18 บัญญัติว่า "สิทธิของบุคคลในการที่จะใช้นามอันชอบที่จะใช้ได้นั้น ถ้ามีบุคคลอื่นโต้แย้งก็ดี หรือบุคคลผู้เจ้าของนามนั้น ต้องเสื่อมเสียประโยชน์ เพราะการที่มีผู้อื่นมาใช้นามเดียวกัน โดยมิได้รับอำนาจให้ใช้ก็ได้ก็ดี ท่านว่าบุคคลผู้เจ้าของนาม จะเรียกให้บุคคลอื่นนั้นระงับความเสียหายก็ได้ ถ้าและเป็นสิ่งที่วิทกวาจะคงเสียหายอยู่สืบไป จะร้องขอศาลให้สั่งห้ามก็ได้"

โดยที่บทบัญญัติในวรรค 1 เป็นหลักทั่วไปประการหนึ่ง ประกอบด้วยหลักคุ้มครองชื่อนิติบุคคล ไม่มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะ อีกประการหนึ่ง ทั้งนี้ นอกจากจะใช้บังคับกับชื่อบุคคลแล้ว จึงนำไปใช้บังคับกับชื่อนิติบุคคลได้ นอกจากนิติบุคคลใดไม่มีบทบัญญัติพิเศษคุ้มครองชื่อ หรือสิทธิในการใช้ชื่อของนิติบุคคลนั้นไว้แล้ว ก็ต้องบังคับตามกฎหมายนั้น

ผู้จะได้รับความคุ้มครองตามมาตรานี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิจะใช้นามนั้น โดยชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 18 ได้บัญญัติถึงกรณีที่กฎหมายคุ้มครอง 2 ประการ คือ

1. เมื่อมีผู้โต้แย้งการใช้ชื่อ ซึ่งบุคคลใดมีสิทธิจะใช้ได้โดยชอบแล้ว บุคคลนั้นย่อมมีอำนาจฟ้องต่อศาล เพื่อห้ามการโต้แย้งนั้นได้
2. เมื่อมีผู้อื่นใช้ชื่อนั้นโดยไม่มีอำนาจ ทำให้ผู้ที่เป็นเจ้าของนามโดยชอบต้องเสื่อมเสียประโยชน์ ผู้เป็นเจ้าของนามโดยชอบมีสิทธิขอให้บุคคลนั้น ระวังความเสียหายได้ ถ้ากรณีเป็นที่พึงวิคกว่า จะมีความเสียหายอีกในภายหน้า ผู้เป็นเจ้าของนามโดยชอบ มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้สั่งห้ามบุคคลนั้นใช้ชื่อกังกล่าวก็ได้

ส่วนที่ 3

ภูมิลำเนา

บุคคลต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ทั้งนี้ จึงต้องมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งจึงสามารถรวมกันได้เช่นนั้น กฎหมายจึงบัญญัติเรื่องภูมิลำเนาของบุคคล เพื่อให้เกิดความแน่นอนเกี่ยวกับที่อยู่ของบุคคลนั้น ทั้งนี้ ภูมิลำเนาคือที่อยู่ตามกฎหมายของบุคคล

ประโยชน์ของภูมิลาเนา

1. ประโยชน์ในการติดต่อกับบุคคลอื่น เมื่อทราบว่าบุคคลใดมีที่อยู่
ที่แน่นอนอยู่ที่ใด ย่อมสามารถติดต่อกันได้สะดวก

2. ประโยชน์ในทางกฎหมาย

(1) การฟ้องคดี หรือ เขตอำนาจศาล

1.1 คำฟ้องที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน โดยเฉพาะ มาตรา 4 (1) บัญญัติ
ว่า "คำฟ้องที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน หรือสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิ หรือประโยชน์
ใด ๆ อันเกี่ยวข้องกับเหล่านั้น ให้เสนอต่อศาลที่ทรัพย์สินเหล่านั้นตั้งอยู่ในเขตศาล แต่
ถ้าโจทก์มีความประสงค์ที่จะยื่นคำฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลนั้น โดยทำ
เป็นคำร้องแสดงให้เห็นว่า การพิจารณาคดีในศาลนั้น ๆ จะเป็นการสะดวก ศาลจะใช้
ดุลพินิจอนุญาตให้โจทก์ยื่นคำฟ้องตามที่ขอนั้นก็ได้อ"

1.2 คำฟ้องที่ไม่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน

ก. คดีมีข้อพิพาท มาตรา 4 (2) บัญญัติว่า "คำฟ้อง
อื่น ๆ นอกจากนี้ ให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล..."

มาตรา 5 (2) บัญญัติว่า "ถ้าคดีตั้งระบุไว้ใน
มาตรา 4 (2) นั้น เป็นคดีที่ฟ้องจำเลยร่วมกันหลายคน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล
สองศาล หรือกว่านั้นขึ้นไป และมูลความแห่งคดีไม่อาจแบ่งแยกจากกันได้ โจทก์จะเสนอ
คำฟ้องจำเลยเหล่านั้นต่อศาลใดศาลหนึ่ง เช่นว่านั้นก็ได้อ"

"คำฟ้องอื่น ๆ นอกจากนี้" ในมาตรา 4 (2) หมายถึง
คำฟ้องอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับมาตรา 4 (1)

ข. คดีไม่มีข้อพิพาท มาตรา 4 (2) "...หรือในคดี
ไม่มีข้อพิพาท ถ้าโจทก์มีความประสงค์ที่จะยื่นคำฟ้องต่อศาล ที่โจทก์มีภูมิลำเนา อยู่ใน
เขตศาลนั้น เมื่อโจทก์ยื่นคำขอเป็นคำร้อง..."

1.3 คำฟ้องในกรณีพิเศษ

ก. ในกรณีที่จำเลยมีถิ่นภูมิลำเนาในประเทศไทย โจทก์จะยื่นคำฟ้องต่อศาลที่ตนมีภูมิลำเนาในเขตนั้นก็ได้ ตามมาตรา 4 (3) บัญญัติว่า "ในกรณีเกี่ยวกับหนี้เงินบุคคล ซึ่งมีโคตกอยู่ในเขตอำนาจของศาลนี้ ระหว่างเจ้าหนี้ซึ่งมีภูมิลำเนาในประเทศไทย และลูกหนี้ซึ่งมีถิ่นภูมิลำเนาในประเทศไทย หากเข้ามาในประเทศไทยชั่วคราวนั้น ไม่ว่าจะเกิดมูลคดีในประเทศไทย หรือมูลคดีจะเป็นประการใดก็ตาม เจ้าหนี้จะยื่นคำฟ้องขอให้บังคับตามสิทธิ เช่นว่านั้น ในศาลซึ่งตนมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลนั้น..."

ข. ในกรณีที่คู่สัญญาได้มีการตกลงกันไว้เกี่ยวกับ เขตอำนาจศาลในการฟ้องคดี ก็อาจทำได้ แต่ต้องเป็นศาลที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลนั้น ในขณะทำสัญญา ตามมาตรา 7 (4) บัญญัติว่า "ถ้าได้มีการตกลงกันไว้เป็นหนังสือว่า คู่สัญญาใดยินยอมกันว่า บรรดาข้อพิพาทที่ใดเกิดขึ้นแล้วก็ดี หรือข้อพิพาทที่อาจจะเกิดขึ้นจากข้อสัญญาก็ดี ให้เสนอต่อศาลชั้นต้นศาลใดศาลหนึ่ง ความที่ใคร่จะรู้ไว้ซึ่งไม่มีหรืออาจไม่มีเขตศาลเหนือคดีนั้นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วย ศาลที่จะรับคำฟ้อง ข้อตกลง เช่นว่านี้ให้เป็นอันผูกพันกันได้ แต่ศาลที่ใดตกลงกันไว้เช่นนั้น จะต้องเป็นศาลที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลนั้น..."

(2) การส่งคำคู่ความ เอกสาร หรือหมายเรียกพยาน ตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นโจทก์ฟ้อง นาย ข. ให้ชำระหนี้ให้แก่ตนในคดีหนึ่ง ทั้งนี้ คำฟ้องของ นาย ก. โจทก์ที่ขอให้ศาลบังคับ นาย ข. ให้ชำระหนี้ที่เป็นหนี้คดี, หมายเรียกของศาลที่ออกเรียกตัวนาย ข. มาแก้คดีก็ดี, คำให้การแก้คดีของ นาย ข. จำเลยก็ดี, หมายนัดให้คู่ความหรือพยานมาศาลก็ดี ต้องส่ง ณ ภูมิลำเนาของ นาย ข. จำเลย หรือพยานแล้วแต่กรณี เพราะเป็นที่อยู่ตามกฎหมายของบุคคลนั้น ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 74 และมาตรา 81 แต่การส่งคำคู่ความ หรือเอกสารหรือหมายศาลนี้ ไม่จำเป็นต้องให้ถึงมือผู้รับเองเสมอไป เพราะตามมาตรา 76 ป.วิ.พ. บัญญัติว่า ถ้าไม่พบตัวผู้รับ

เมื่อใดสั่งให้แกบุคคลใด ๆ ที่มีอายุเกิน 20 ปี ซึ่งอยู่ในบ้านเดียวกับผู้รับ ก็ถือว่า เป็นการส่งที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว นอกจากนี้ ในมาตรา 79 ยังมีบัญญัติไว้ว่า ถ้าเป็นกรณี ไม่สามารถส่งค่าความ หรือเอกสารใด ศาลอาจสั่งให้บุคคลค่าความหรือเอกสารไว้ในที่ แดเห็นได้ง่าย ณ ภูมิลำเนาของค่าความ หรือบุคคลที่มีชื่อระบุไว้ในค่าความ หรือเอกสาร ใดก็ได้

(3) การชำระหนี้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 324 บัญญัติว่า "เมื่อ มิได้มีการแสดงเจตนาไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่า จะทิ้งชำระหนี้ ณ สถานที่ใดไซ้ หาก จะต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ทานว่าของส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลา เมื่อก่อให้เกิดหนี้ขึ้น ส่วนการชำระหนี้โดยประการอื่น ทานว่าของชำระ ณ สถานที่ซึ่ง เป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้" เช่น นายขาว ทำสัญญากู้เงิน นายเขียว ไป 20,000 บาท จะชำระหนี้ในอีก 1 ปีข้างหน้า ครั้นหนี้ถึงกำหนดชำระ นายขาว จะนำเงินไปชำระให้แก่นายเขียว ทั้งนี้ หากในสัญญาทั้งคู่กล่าวมิได้ตกลงกันว่า จะต้อง ชำระ ณ ที่ใด นายขาว จะต้องชำระหนี้เงิน 20,000 บาท ให้นายเขียว ณ สถานที่ซึ่ง เป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของนายเขียวเจ้าหนี้ ถ้าการชำระหนี้นี้เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง เช่น วัว, ควาย ต้องมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลา เมื่อก่อให้เกิดหนี้ขึ้น

(4) การสาบสูญ บุคคลที่จะถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้น ตาม มาตรา 64 ป.พ.พ. ต้องเป็นผู้ที่จากภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ โดยไม่มีใครรู้ว่า เป็นตายร้ายคืออย่างไร เป็นเวลานาน 7 ปี หรือ 3 ปี

(5) สิทธิในทางการเมือง ภูมิลำเนาเป็นเกณฑ์สำคัญอย่างหนึ่ง สำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือรับสมัคร เลือกตั้ง เป็นตัวแทนราษฎร

(6) การ เปลี่ยนชื่อบุคคล บุคคลผู้ชื่อไม่ถูกต้องตามหลักการตั้งชื่อ บุคคล และประสงค์จะเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อรอง หรือชื่อสกุล จะต้องยื่นคำร้องแสดงความ จำนงขอ เปลี่ยนก่อนนายทะเบียนท้องที่ที่ตามชื่อในทะเบียนบ้าน

(7) พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 10 (4) บัญญัติว่า "คนต่างด้าวซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนดังต่อไปนี้ คือ มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทย ต่อเนื่องมาจนถึงวันยื่นคำขอแปลงสัญชาติไทย เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี... อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้"

(8) ใน พ.ร.บ. ว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมาย ได้กำหนดเอา ภูมิลำเนา เป็นเกณฑ์สำคัญหลายกรณี เช่น

มาตรา 32 วรรคสอง บัญญัติว่า "ส่วนผู้เยาว์ ซึ่งมีสัญชาติต่าง ประเทศ และมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในประเทศสยาม จะจัดให้อยู่ในความปกครอง ตามกฎหมายสยามก็ได้ ถ้าปรากฏจากพฤติการณ์แห่งกรณีว่า ตามองค์การและระเบียบ- จักรการแห่งความปกครอง ซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายต่างประเทศนั้น ไม่เป็นอันคุ้มครอง ประโยชน์ได้เสียของผู้เยาว์ให้เป็นผลตามสมควรได้"

มาตรา 38 บัญญัติว่า "ในส่วนที่เกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ มรดก โภคสิทธิโดยธรรม หรือโดยพินัยกรรม ให้เป็นไปตามกฎหมายภูมิลำเนาของ เจ้ามรดก ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย"

จากบทบัญญัติของกฎหมายในที่ต่าง ๆ กัน ที่ไต่ถามมาเป็นสังเขป ข้างต้นนี้ ภูมิลำเนาจึง เป็นข้อกำหนดที่สำคัญในกฎหมาย

การกำหนดภูมิลำเนา

1. ตาม ป.พ.พ. มาตรา 44 บัญญัติว่า "ภูมิลำเนา ของบุคคลธรรมดา ใดแก่ ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ"

มาตรานี้ได้บัญญัติตามหลักความจริงว่า บุคคลทั่วไปนั้นตามปกติย่อมมีสถานที่อยู่ และสถานที่อยู่อื่นเป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่ง เป็นอย่างน้อย ทั้งนี้ ภูมิลำเนาต้องประกอบด้วย

- (1) เป็นที่อยู่ของบุคคล และ
- (2) สถานที่อยู่อาศัยเป็นแหล่งสำคัญ

(1) เป็นที่อยู่ของบุคคล คือ สถานที่ซึ่งบุคคลอาศัยกินอยู่หลับนอนตามความต้องการแห่งชีวิตธรรมดาของมนุษย์ ไม่ใช่ที่ที่ไปกินหรือนอนชั่วคราว หรือระหว่างเวลาทำงาน และไม่หมายความกว้างถึงตำบล อำเภอ ซึ่งเป็นแค่เขตท้องที่ที่ภูมิลำเนาตั้งอยู่ แต่หมายความจำกัดถึงท้องถิ่นที่ตั้งแห่งสถานที่พักอาศัย อาจเป็นบ้านเรือน คีตถาวร กระท่อม ก็ได้

(2) สถานที่อยู่อาศัยเป็นแหล่งสำคัญ ที่อยู่ของบุคคลนั้น โดยปกติจะมีแหล่งสำคัญอยู่เพียงแห่งเดียว ไม่ว่าจะอยู่คนเดียวหรือกับครอบครัว ซึ่งสะดวกแก่การติดต่อ หรือการดำเนินการตามกฎหมาย ในบางกรณีบุคคลอาจมีสถานที่อยู่หลาย ๆ แห่ง ก็ต้องพิจารณาว่า ที่ใดเป็นแหล่งสำคัญ ไม่ใช่ที่ซึ่งไป ๆ มา ๆ หรือมีไว้สำหรับพักตากอากาศ ทั้งนี้ โดยถือเจตนาของบุคคลนั้นเป็นสำคัญ

2. ตามมาตรา 44 คงกล่าวข้างต้น เป็นหลักในกรณีปกติที่บุคคลมีถิ่นที่อยู่ขึ้นเป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่งเพียงแห่งเดียว แต่ในความเป็นจริงบุคคลบางคนอาจมีสถานที่อยู่ ขึ้นเป็นแหล่งสำคัญเท่ากันหลายแห่ง หรือบางคนไม่มีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ หรือบางคนไม่มีแม้แต่ถิ่นที่อยู่ ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดภูมิลำเนาของบุคคลในกรณีไม่ปกติไว้ ดังนี้

- (1) ก. กรณีบุคคลมีถิ่นที่อยู่หลายแห่ง ซึ่งมีความสำคัญเท่ากัน หรือ
- ข. มีหลักแหล่งที่ทำกาารเป็นปกติหลายแห่ง
- (2) กรณีไม่ปรากฏภูมิลำเนา
- (3) กรณีไม่มีที่อยู่เป็นปกติ

(1) กรณีบุคคลมีถิ่นที่อยู่หลายแห่ง ซึ่งมีความสำคัญเท่ากัน หรือมีหลักแหล่งที่ทำกาารเป็นปกติหลายแห่ง มาตรา 45 บัญญัติว่า "ถ้าบุคคลธรรมดาสามัญมีถิ่นที่อยู่หลายแห่ง ซึ่งสลับเปลี่ยนกันไปก็ตี หรือมีหลักแหล่งที่ทำกาารเป็นปกติต่างแห่ง หลายแห่งก็ตี ท่านให้ถือเอา

แห่งใดแห่งหนึ่ง ดังกล่าวมาจนและหลังนั้นว่า เป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น"

กรณีตามมาตรา 45 นี้ แสดงว่า ไม่มีถิ่นที่อยู่ที่สำคัญกว่ากัน ไม่มีที่ทำงานที่เป็นปกติยิ่งกว่ากัน จึงถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งของถิ่นที่อยู่ หรือที่ทำงานเหล่านั้นเป็นภูมิลำเนา

ฎีกาที่ 1681/2515 ทหารเรือประจำการมีภูมิลำเนาตามที่ประจำการในกรุงเทพฯ แต่ยังมีที่อยู่ที่ราชบุรี ศาลถือว่ามีภูมิลำเนาทั้ง 2 แห่ง พ้องทหารเรือเป็นจำเลยในคดีแพ่งที่ศาลไหนใน 2 แห่งนี้ก็ได้

ฎีกาที่ 1251/2523 จำเลยเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัทซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดลำพูน เป็นที่ทำงานสำคัญของจำเลย จึงถือเอาที่ทำการบริษัทเป็นภูมิลำเนาของจำเลย แม้จำเลยจะมีบ้านที่กรุงเทพฯ เป็นภูมิลำเนาอีกแห่งหนึ่งก็ตาม การที่โจทก์ฟ้องจำเลยที่ศาลจังหวัดลำพูน และนำส่งหมายเรียกสำเนาฟ้อง ตลอดจนหมายนัดสืบพยานให้จำเลยที่จังหวัดลำพูน จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว

เปรียบเทียบกับกฎหมายอื่นในเรื่องภูมิลำเนาหลายแห่ง

1. ตามกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 7, กฎหมายแพ่งบราซิล มาตรา 32 บัญญัติเช่นเดียวกับกฎหมายไทย มาตรา 45 ซึ่งบุคคลอาจมีภูมิลำเนาได้หลายแห่ง
2. ตามกฎหมายอังกฤษ ฝรั่งเศส สวิส ญี่ปุ่น ถือว่า บุคคลสามารถมีภูมิลำเนาได้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ก็ถือว่า บุคคลมีภูมิลำเนาเพียงแห่งหนึ่งเท่านั้น แต่ในปี 1935 ก็เคยตัดสินว่า บุคคลอาจมีภูมิลำเนาได้ 2 แห่ง ในเวลาเดียวกัน คือในคดีเรียกเก็บภาษีจากกองมรดกของผู้ตาย ซึ่งมีทรัพย์สินอยู่ในรัฐ 2 รัฐ ศาลสูงแห่งสหรัฐฯ วินิจฉัยให้แต่ละรัฐเรียกเก็บภาษีจากทรัพย์สิน ที่อยู่ในรัฐของตนเท่านั้น

(2) กรณีไม่ปรากฏภูมิลำเนา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 46 บัญญัติว่า "ถ้าภูมิลำเนาไม่ปรากฏ ท่านให้ถือว่าถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนา" หมายความว่า บุคคลมีที่อยู่ แต่ไม่ทราบไว้ว่าเป็นแหล่งสำคัญหรือไม่ ก็ถือเอาถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนา เป็นการสันนิษฐานของกฎหมายในเมื่อไม่ปรากฏถิ่นที่อยู่แห่งอื่น หรือที่สำคัญกว่านั้น เช่น ปรากฏในคำให้การของจำเลยแต่ละคดี จำเลยคนเดียวกันนั้น ระบุที่อยู่คนละแห่งกัน ถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาได้ (ฎีกาที่ 2024, 2025/2519) หรือกรณีบุคคลทำงานตามที่ต่าง ๆ ผลักเปลี่ยนกันไป

(3) กรณีไม่มีที่อยู่เป็นปกติ มาตรา 47 บัญญัติว่า "บุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีที่อยู่ปกติเป็นหลักแหล่งก็ดี หรือเป็นผู้ครองชีพในการเดินทางไปมา ปราศจากสำนักหลักแหล่งที่ทำการงานก็ดี พบตัวในถิ่นไหน ท่านให้ถือว่า ถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น" หมายความว่า แม้แต่ถิ่นที่อยู่เป็นปกติก็ไม่ปรากฏ บุคคลตามมาตรา 47 ได้แก่

- ก. คนจรจัด ไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่ง
- ข. คนขอทาน ไปตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่มีที่อยู่อาศัย
- ค. พ่อค้าเร่อยู่เร่ไป ตามที่ต่าง ๆ เร่อยู่ไป

บุคคลเหล่านี้ พบตัวที่ใด ถือเอาที่นั้นเป็นภูมิลำเนา

บุคคลที่กฎหมายกำหนดภูมิลำเนาให้

หมายถึง กรณีที่กฎหมายกำหนดภูมิลำเนาให้โดยเฉพาะ ไม่สามารถเลือกภูมิลำเนาของตัวเองได้โดยใจสมัคร ดังเช่นในมาตรา 44 บุคคลเหล่านี้ คือ

1. ผู้เยาว์ หรือบุคคลไร้ความสามารถ
2. ข้าราชการ

1. ผู้เยาว์ ผู้ไร้ความสามารถ มาตรา 51 บัญญัติว่า "ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ หรือของบุคคลผู้ไร้ความสามารถนั้น ได้แก่ ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรม"

- ก. ผู้เยาว์ คือ บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามมาตรา 19, 20

ถือเป็นบุคคลที่ยังไม่มีความสามารถในการทำกิจการบางอย่างด้วยตนเอง ต้องอยู่ในความดูแล
ของผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้เยาว์จึงต้องมีภูมิลำเนาเดียวกับผู้แทนโดยชอบธรรม

ผู้แทนโดยชอบธรรม คือ ผู้ใช้อำนาจปกครอง เมื่อผู้เยาว์มีพิคา
มารคา ปิตามารคาย่อมเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง และเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ด้วย

กรณีผู้เยาว์ ไม่มีพิคามารคา หรือมีแต่ผู้ดูแลอำนาจปกครอง
กรณีเช่นนี้จะต้องจัดให้มีผู้ปกครองขึ้น ผู้ปกครองย่อมเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์

ส่วนผู้เยาว์ที่เป็นบุตรบุญธรรม ผู้รับบุตรบุญธรรมย่อมมีอำนาจ
ปกครองผู้เยาว์แทนพิคามารคา กรณีผู้เยาว์ย่อมมีภูมิลำเนาของผู้รับบุตรบุญธรรม

ข. ผู้ไร้ความสามารถ คือ บุคคลวิกลจริต ซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้เป็น
คนไร้ความสามารถ ผู้ไร้ความสามารถต้องมีผู้อนุบาล เป็นผู้คุ้มครองดูแล (มาตรา 29, 30)
ผู้อนุบาลมีอำนาจหน้าที่อย่างเดียวกับผู้ปกครองโดยอนุโลม และอยู่ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมด้วย
ดังนั้น ผู้ไร้ความสามารถจึงต้องมีภูมิลำเนาเดียวกับผู้อนุบาล

2. ข้าราชการ มาตรา 52 บัญญัติว่า "ข้าราชการทั้งปวงนั้น ท่านถือว่าย่อมมี
ภูมิลำเนา ณ ที่นั้นเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ หากมิใช่เป็นตำแหน่งหน้าที่ชั่วคราวชั่วคราวระยะเวลา
หรือเพียงแต่ตั้งไปเฉพาะการครั้งหนึ่งคราวเดียว"

ข้าราชการ หมายความว่า บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายว่าด้วย
ระเบียบข้าราชการให้ปฏิบัติราชการของรัฐ เช่น ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการทหาร
พนักงานอัยการ ครู รวมทั้งข้าราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งรับเงินเดือนในงบประมาณประเภท
เงินเดือน ไม่ว่าประจำอยู่ในหรือนอกประเทศ สำหรับผู้แทนราษฎรไม่ถือเป็นข้าราชการ เพราะ
ไม่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย ดังที่กล่าวข้างต้น

ข้าราชการกึ่งที่กล่าวนี้ จะมีสถานที่ทำงานอันเป็นปกติเป็นประจำอยู่ เช่น ราชการเป็นครู ที่โรงเรียนวิชาครูของ ถือว่า โรงเรียนวิชาครูของ เป็นสถานที่ทำงานตาม ตำแหน่งหน้าที่ จึงเป็นภูมิลำเนาที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 52

จากมาตรา 44 ที่ได้อ่านมาแล้ว และมาตรา 52 จะเห็นได้ว่า บุคคลธรรมดา อาจมีภูมิลำเนา 2 แห่ง ได้ คือ ภูมิลำเนาซึ่งเป็นสถานที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญ กับภูมิลำเนา ณ ที่อันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่นั้นเอง

ตำแหน่งหน้าที่ของข้าราชการกึ่งที่กล่าวนี้ ต้องเป็นตำแหน่งหน้าที่ประจำ ไม่ใช่ ตำแหน่งที่ท่องเที่ยวชั่วคราวในกรณีไปรักษาการแทน หรือไปตรวจราชการชั่วคราวเท่านั้น เช่น ผู้พิพากษาประจำศาลจังหวัดภูเก็ต ได้รับคำสั่งให้ไปเป็นองค์คณะผู้พิพากษาที่ศาลจังหวัดกระบี่ เฉพาะคดีเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ ผู้พิพากษานี้ยังมีภูมิลำเนาที่จังหวัดภูเก็ต อันเป็นที่ทำการตามตำแหน่ง หน้าที่ มีที่จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นการทำการตามตำแหน่งชั่วคราวเท่านั้น

การเปลี่ยนภูมิลำเนา นอกจากในกรณี กฎหมายกำหนดภูมิลำเนาให้ สถานที่อยู่ อันเป็นแหล่งสำคัญของบุคคล หรือภูมิลำเนาธรรมดา ในมาตรา 44 ไม่จำเป็นจะต้องมีอยู่เพียง แห่งเดียว ตลอดชีวิต เพราะภูมิลำเนาตามมาตรา 44 นี้ เกิดขึ้นตามใจสมัครของบุคคล ดังนั้น จึงมีสิทธิเปลี่ยนภูมิลำเนาจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งได้ ซึ่งเมื่อเปลี่ยนภูมิลำเนาไปแล้ว ภูมิลำเนาเดิมย่อมสิ้นไป ไม่เหมือนกับกรณีที่มีภูมิลำเนาหลายแห่ง

หลักเกณฑ์ในการเปลี่ยนภูมิลำเนาของบุคคล ตามมาตรา 48 บัญญัติว่า "ภูมิลำเนาย่อมเปลี่ยนไปด้วยการย้ายถิ่นที่อยู่ หรือด้วยเจตนา ปรากฏว่าจงใจจะเปลี่ยนภูมิลำเนา" จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนภูมิลำเนาของบุคคล ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

1. การย้ายที่อยู่ คือ การเปลี่ยนถิ่นที่อยู่ ไปอยู่ที่แห่งใหม่ การเปลี่ยนถิ่นที่อยู่นี้ หมายความถึง การย้ายจากถิ่นที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญด้วย และ

2. ค่ายเจตนาจงใจจะเปลี่ยนภูมิลำเนา เจตนาของบุคคลนี้ อาจเกิดโดย ลายลักษณ์อักษร หรือโดยปริยาย อันเป็นข้อเท็จจริงจากการกระทำของบุคคลนั้น แสดงว่า มีเจตนาเปลี่ยนภูมิลำเนา เช่น การย้ายบ้านและแจ้งทะเบียนราษฎร ย้ายไปอยู่ที่อื่น รั้วบ้านเดิม กรณีบุคคลถูกจำขัง ไม่ถือว่าเป็นเจตนาเปลี่ยนภูมิลำเนาของบุคคล เพราะถือไม่ได้ว่า แสดงเจตนา เปลี่ยนภูมิลำเนา (ฎีกาที่ 361/2475) หรือในกรณีไปประกอบอาชีพที่อื่นเป็นการชั่วคราว ก็ไม่ ถือว่าเป็นการเปลี่ยนภูมิลำเนา (ฎีกาที่ 2038/2514)

การแจ้งทะเบียนสำมะโนครัวย้ายที่อยู่ แต่ยังไม่ได้อาศัยไปจากที่อยู่เดิม ยังไม่ เป็นการเปลี่ยนภูมิลำเนา จนกว่าจะได้อาศัยที่อยู่จริง (ฎีกาที่ 181/2521)

การย้ายที่อยู่ตามมาตรานี้ หากเป็นไปโดยเจตนาไม่สุจริต เช่น เพื่อหนี คำพิพากษา หรือเป็นข้ออ้างในเรื่องอำนาจศาล ทั้งนี้ ไม่ถือว่ามีเจตนาเปลี่ยนภูมิลำเนา

เมื่อเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 48 นี้แล้ว ภูมิลำเนาย่อมเปลี่ยนไปทันที โดยไม่ต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่ไปอยู่ในภูมิลำเนาแห่งใหม่

การเปลี่ยนภูมิลำเนาไม่กระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอก ซึ่งมีอยู่ก่อน การเปลี่ยนภูมิลำเนา ในกรณีเช่นนี้ ก็คงให้ถือว่าภูมิลำเนาเดิม

ภูมิลำเนาเฉพาะการ

มาตรา 49 บัญญัติว่า "ถ้าใครเลือกเอาถิ่นใดเป็นภูมิลำเนา แต่เฉพาะการ เพื่อจะ ทำการอันใดอันหนึ่ง ท่านให้ถือว่า ถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาในการอันนั้น"

บุคคลที่อยู่รวมกันในสังคมนั้น นอกจากจะมีความสัมพันธ์กันตามธรรมดาในการพบปะ สัมพันธ์ซึ่งกันและกันแล้ว อาจมีความสัมพันธ์ หรือความผูกพันกันในทางกฎหมายเกิดขึ้นได้ คือ การ ทำสัญญาต่าง ๆ ระหว่างกัน เพื่อให้มีผลผูกพันบังคับกันได้ ในทางกฎหมาย และเพื่อความสะดวก

ในการนั้น บุคคลอาจตกลงเลือกภูมิลำเนาที่อื่น นอกจากภูมิลำเนาปกติของตน เป็นภูมิลำเนาเพื่อ
การใดการหนึ่งโดยเฉพาะ ย่อมทำได้ตามมาตรา 49

การตกลงเลือกภูมิลำเนาเฉพาะการนี้ กฎหมายมิได้กำหนดว่า จะต้องทำเป็น
ลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้ การกำหนดเลือกภูมิลำเนาตามมาตรานี้ จึงอาจทำเป็นลายลักษณ์อักษร
ตกลงด้วยวาจา หรือโดยปริยาย ก็ได้

เมื่อบุคคลใดเลือกภูมิลำเนาแล้ว คังมาตรา 49 นี้ บุคคลอื่น แม้ไม่ใช่คู่สัญญา
ก็ต้องถือว่าที่นั้นเป็นภูมิลำเนาของผู้เลือกในกิจการอันนั้น เช่น ผู้รับเหมาก่อสร้างได้กำหนด
ภูมิลำเนาเฉพาะการเกี่ยวกับการก่อสร้างที่นครสวรรค์ หากมีการละเมิดทำให้บุคคลอื่นเสียหาย
ในระหว่างก่อสร้าง ผู้เสียหายแม้ไม่ใช่คู่สัญญาก็ต้องฟ้องผู้รับเหมาที่นครสวรรค์ อันเป็นภูมิลำเนา
เฉพาะการ

การกำหนดเลือกภูมิลำเนาเฉพาะการนี้ อาจเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวก็ได้
เช่น บุคคลบรรณวิภาวะ มีภูมิลำเนาที่ศรีสะเกษ มาเรียนหนังสือที่รามคำแหง ต้องเช่าบ้าน
อยู่ที่ท่ามหลวงพม่า เพื่อสะดวกในการศึกษาเล่าเรียน ทั้งนี้ ถือว่าในระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่
รามคำแหง บุคคลผู้นี้เลือก กรุงเทพฯ เป็นภูมิลำเนาเฉพาะการ หากจะมีการบังคับตามสัญญา
เกี่ยวกับบ้านเช่า ก็สามารถฟ้องบังคับกันได้ที่กรุงเทพฯ

โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ศรีสะเกษ ย้ายไปรับราชการที่ร้อยเอ็ด แต่ยังออกเช็คที่
ศรีสะเกษ ถือว่า จำเลยมีภูมิลำเนาที่ศรีสะเกษด้วย และฟ้องคดีตามเช็คที่ศรีสะเกษได้
(ฎีกาที่ 1353/2518)

การเลือกภูมิลำเนาเฉพาะการตามมาตรานี้ โดยปกติหากมีการฟ้องบังคับการใน
ระหว่างคู่สัญญา จะต้องใช้ภูมิลำเนา ซึ่งได้กำหนดไว้ แต่หากการตกลงกำหนดภูมิลำเนาเฉพาะการ
เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียวแล้ว เฉพาะฝ่ายที่ได้รับประโยชน์

มีสิทธิสละประโยชน์นี้ โดยบังคับตามสัญญาที่ผู้มีลำนําเนาะธรรมดาได้

ตัวอย่าง นาย ก. เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างที่จังหวัดนนทบุรี ทกลงกับ นาย ข. สัญญาว่า หากมีข้อพิพาทให้ดำเนินการฟ้องร้องที่จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นผู้มีลำนําเนาะของ นาย ก. เพื่อความสะดวกของ นาย ก. ผู้รับเหมาก่อสร้าง ในกรณีเช่นนี้ หากมีข้อพิพาทที่ นาย ก. จะฟ้อง นาย ข. เกี่ยวกับการรับเหมาก่อสร้าง นาย ก. อาจจะฟ้องที่นนทบุรี ตามข้อตกลงในสัญญา หรือ นาย ก. จะสละประโยชน์ของตนแล้วไปฟ้อง นาย ข. ที่ผู้มีลำนําเนาะของ นาย ข. ซึ่งเป็นจำเลยก็ได้

ความแตกต่างระหว่างผู้มีลำนําเนาะธรรมดา กับผู้มีลำนําเนาะเฉพาะการ

1. ผู้มีลำนําเนาะธรรมดา เป็นผู้มีลำนําเนาะปกติโดยทั่วไปของบุคคล แต่ผู้มีลำนําเนาะเฉพาะการ เป็นผู้มีลำนําเนาะสำหรับการใดการหนึ่งโดยเฉพาะ
2. ผู้มีลำนําเนาะธรรมดา เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะ จึงไม่ตกทอดถึงทายาท ส่วนผู้มีลำนําเนาะเฉพาะการ เนื่องจากเป็นการเลือกขึ้นเพื่อการใดการหนึ่ง ดังนั้น ทายาทซึ่งรับหน้าที่จากเจ้ามรดกจึงต้องรับผลของการเลือกผู้มีลำนําเนาะเฉพาะการของเจ้ามรดกในกรณีนั้นด้วย
3. ผู้มีลำนําเนาะธรรมดาของบุคคล อาจมีได้หลายแห่ง แต่สถานที่อยู่ขึ้นเป็นแหล่งสำคัญของบุคคล ก็ยังมีไต่ น้อยกว่าผู้มีลำนําเนาะเฉพาะการ ซึ่งเลือกขึ้นมาสำหรับกิจการใดกิจการหนึ่งเท่านั้น เพราะบุคคลคนหนึ่งอาจมีกิจการหลายกิจการได้
4. ผู้มีลำนําเนาะธรรมดาอันเป็นผู้มีลำนําเนาะปกติ บุคคลสามารถเลือกหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามใจสมัคร แต่ผู้มีลำนําเนาะเฉพาะการนั้น เมื่อเลือกขึ้นมาแล้ว คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเปลี่ยนแปลงโดยพลการมิได้ นอกจากจะเป็นการเลือกขึ้นเพื่อประโยชน์ของตนฝ่ายเดียวเท่านั้น

ส่วนที่ 4

สถานบุคคล

ลักษณะของสถานบุคคล หมายความว่า ถึงที่รวมคุณสมบัติทั้งหมดของบุคคลที่กฎหมายจัดลำดับไว้ในชุมนุมชน เพื่อประโยชน์ในการจำแนกบุคคลเกี่ยวกับฐานะ หรือตำแหน่ง ซึ่งแต่ละบุคคลดำรงอยู่ในประเทศชาติ และในครอบครัว รวมทั้งการมีสิทธิ และการใช้สิทธิหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับบุคคลในสถานะต่าง ๆ

1. สถานะในชาติ แยกบุคคลที่มีสัญชาติไทย กับที่เป็นคนต่างด้าว ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น คนต่างด้าวไม่มีสิทธิในการถือที่ดิน ไม่มีสิทธิในทางการเมือง ฯลฯ

2. สถานะในครอบครัว เกิดจากสัมพันธ์ทางสายโลหิต หรือทางการสมรส เช่น บิดามารดากับบุตร ผู้สืบสันดาน สามภรรยา การหย่า บุตรบุญธรรม ผู้เยาว์

บ่อเกิดของสถานบุคคล สถานะของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย การบรรลุนิติภาวะ การสมรส การหมั้น บ่อเกิดของสถานะบุคคล นี้ อาจแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. นิติเหตุ เป็นกรณีสถานบุคคลเกิดขึ้นเองตามกฎหมายกำหนด โดยไม่ใช่เรื่องที่ยกมาให้บุคคลกำหนดเอาตามใจชอบ เช่น การบรรลุนิติภาวะ การเกิด การตาย ความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

เพศของบุคคลถือเป็นสภาพที่ติดมาแต่กำเนิด จะเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนในภายหลังไม่ได้ แม้ศาลก็ไม่มีอำนาจที่จะสั่งให้บุคคลใดมีเพศ ซึ่งต่างจากสภาพที่มีมาแต่กำเนิดได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 157/2524 ผู้ร้องเป็นชายโดยกำเนิด ได้รับความผ่าตัดอวัยวะเพศเป็นหญิง เจ้าพนักงานซึ่ข้องในการแก้หลักฐานในทะเบียนบ้าน บัตรประจำตัวประชาชน และทะเบียนทหาร จึงขอให้ศาลสั่งอนุญาตให้ผู้ร้องถือเพศเป็นหญิง

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เพศของบุคคลธรรมดาใน กฎหมายรับรองและถือเอาตามเพศที่ถือกำเนิดมา และคำว่าหญิงตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายความว่าถึง คนที่ออกลูกได้ ผู้ร้องถือกำเนิดมาเป็นชาย ถึงหากจะมีเสรีภาพในร่างกายโดยรับการผ่าตัดเปลี่ยนแปลงอวัยวะเพศเป็นหญิงแล้วก็ตาม แต่ผู้ร้องก็รับอยู่ว่าไม่สามารถมีบุตรได้ ฉะนั้น โดยธรรมชาติและตาม กฎหมายรับรองผู้ร้องยังคงเป็นเพศชายอยู่ และไม่มีกฎหมายรับรองให้สิทธิผู้ร้องขอเปลี่ยนแปลงเพศที่ถือกำเนิดมาได้ หักมีไขกรณีผู้ร้องจะต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมาย

ผู้เขียนเห็นว่า แม้ในปัจจุบันนี้บุคคลมีสิทธิ เสรีภาพในอันที่จะเปลี่ยนแปลงทางสรีระให้เป็นหญิงหรือชายได้ แต่โดยสถานะทางกฎหมายยังไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และคงถือเพศตามที่ถือกำเนิดมานั้น หนึ่ง สิทธิหน้าที่ ฐานะ หรือตำแหน่งของบุคคลที่ถือเพศหญิงหรือชายในครอบครัวก็ดี หรือในชาติก็ดี ย่อมต่างกันอยู่ การเปลี่ยนแปลงในภายหลังจึงอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากได้ เพศของบุคคลจึงถือเป็นนิติเหตุอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงหรือกำหนดขึ้นโดยสัญญาไม่ได้

2. นิติกรรม การกระทำของบุคคลที่เป็นนิติกรรมสัญญาอาจเป็นบ่อเกิดของสถานะบุคคลได้เหมือนกัน เช่น การรับรองบุตร การรับบุตรบุญธรรม การสมรส การหย่า แต่นิติกรรมเหล่านี้ ก็ต้องเป็นไปตามแบบ และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นกัน

ผลแห่งสถานะของบุคคล สถานะบุคคลผูกพันอยู่กับตัวบุคคล อยู่นอกกองทรัพย์สิน ไม่มีราคา โอนกันไม่ได้ ไม่คกทอดย้งทายาท เช่น จะโอนความเป็นบุตรชดช้อยกฎหมายให้ผู้อื่นมิได้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 27 บัญญัติว่า

"บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน" มาตรา 28 บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน" บุคคลจะทำสัญญาขมขู่กักกันอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัตินี้ไม่ได้

ลักษณะแห่งทะเบียนสถานบุคคล ทะเบียนสถานบุคคลมีขึ้นเพื่อจะได้ทราบฐานะ และตำแหน่งของบุคคลในชาติ และในครอบครัว ว่าเป็นอยู่อย่างไร ทั้งนี้ ทะเบียนสถานบุคคล จึงต้องมีลักษณะ ดังนี้คือ

1. ต้องมีรายการครบถ้วน แสดงสถานของบุคคลให้ได้มากที่สุด มีการผิดพลาด น้อยที่สุด
2. ต้องรวมอยู่ในที่เดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการค้นหาได้ง่าย กฎกระทรวง พ.ศ. 2499 ออกตาม พ.ร.บ.ทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 ให้ตั้งสำนักงานทะเบียนราษฎร กลางชั้น ในกรมมหาดไทย สำนักงานกลางนี้ จะเป็นที่ยรวมของทะเบียนทั่วไป
3. ต้องเปิดเผย ทะเบียนสถานบุคคลเป็นประโยชน์ในการแสดงสถานบุคคล ไซ้บุคคลอื่นได้ ผู้ประสงค์ตรวจดูมีโอกาสค้นคว้าหาได้

กฎหมายเกี่ยวกับทะเบียนสถานบุคคล

1. การเกิด ตาม พ.ร.บ.ทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499
 - ก. คนเกิดในบ้าน เจ้าบ้านต้องแจ้งต่อนายทะเบียน ภายใน 15 วัน นับแต่วันเกิด
 - ข. คนเกิดนอกบ้าน มารดาต้องแจ้งต่อนายทะเบียน ภายใน 15 วัน นับแต่วันเกิด หรือ 15 วัน นับแต่วันที่อาจแจ้งได้
 - ค. คนเกิดถูกทิ้ง ผู้พบเห็นต้องแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครอง นายทะเบียน หรือตำรวจโคมิซซัชซ่า

2. การตาย

ก. ตาม พ.ร.บ. ทะเบียนราษฎร เจ้าบ้านต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่ ภายใน 24 ชั่วโมง ถ้าไม่มีเจ้าบ้าน ผู้แทนท้องแจ้งต่อนายทะเบียนภายใน 24 ชั่วโมง เช่นกัน

ข. ถูกตายในห้องในบ้าน* เจ้าบ้านต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่นั้น ภายใน 24 ชั่วโมง

ค. ถูกตายในห้องนอกบ้าน มารดาต้องแจ้งต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่นั้น หรือแห่งท้องที่ที่จะหึ่งแจ้งได้ ในโอกาสแรก ทั้งนี้ ภายใน 24 ชั่วโมง

3. การสมรส ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1457 การสมรสจะสมบูรณ์ได้ ต่อเมื่อได้ จดทะเบียนต่อนายทะเบียนแล้วเท่านั้น

4. การหย่า อาจเกิดโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย หรือโดยคำพิพากษาของ ศาล และต้องจดทะเบียนการหย่าด้วย

5. การรับบุตรบุญธรรม จะสมบูรณ์ได้ต่อเมื่อได้มีการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมแล้ว (มาตรา 1598/27)

6. การรับรองบุตร บุตรที่เกิดแต่หญิงโดยมิได้สมรสถูกต้องตามกฎหมายนั้น จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายได้ โดยชายจดทะเบียนรับรองเด็กเป็นบุตร ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1547 บัญญัติว่า "เด็กเกิดก่อนสมรส จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อบิดามารดา ได้สมรสกัน หรือบิดาได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร"

* ตาม พ.ร.บ. ทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 มาตรา 4(10) หมายถึง "ลูกที่อยู่ในครรภ์ มารดาเป็น เวลาเกินกว่ายี่สิบแปดสัปดาห์และคลอดออกมาโดยไม่มีชีวิต"